

Nr 58.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län; given Stockholms slott den 15 februari 1952.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Lagförslaget innebär, att sämjedelning av jord, som varit föremål för viss förrättning enligt den jorddelningsrättsliga särlagstiftningen för Kopparbergs län, fränkännes rättsverkan.

F ö r s l a g
till
L a g
om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av
Kopparbergs län.

Härigenom förordnas som följer.

Sämjedelning av jord, som varit föremål för laga skifte enligt lagen den 30 april 1925 (nr 102) rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län eller laga skifte till rubbning av storskifte enligt lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, vare utan verkan. Vad nu sagts skall gälla jämväl sämjedelning av jord, som icke undergått sådant skifte men hör till by vilken varit föremål för förrättning enligt lagen den 4 juni 1943 (nr 302) med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län, såframt förrättningen skett i samband med att annan jord inom byn enligt lagen den 17 juni 1932 undergått laga skifte till rubbning av storskifte. Med sämjedelning av jord skall jämsställas sämjedelning av vad till jorden lagligen hör.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Vad i lagen stadgas skall icke äga tillämpning å sämjedelning, som skett före lagens ikraftträdande.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 januari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *åtgärder mot sämjedelning inom vissa delar av Kopparbergs län* samt anför därvid följande.

I. Inledning.

Under 1800-talet genomfördes med stöd av särskilda författningar storskiften beträffande stora delar av Kopparbergs län. Denna storskiftesverksamhet avslutades år 1894. Såsom ett allmänt omdöme kan om dessa storskiften sägas att de voro efter tidsförhållandena väl gjorda. Emellertid har därefter inom de storskiftade områdena uppkommit en betydande ägoblandning och ägosplittring. Den främsta anledningen härtill har varit sedvänjan att skifta arvfallen jord alla dödsbodelägarna emellan, i samband varmed i stor utsträckning lotter utlagts på marken utan legal jorddelningsförrättning genom s. k. sämjedelning.

Fastighetsförhållandena inom de avsedda delarna av Kopparbergs län äro så särpräglade att den generellt gällande jorddelningslagstiftningen ansetts icke kunna i alla delar givas tillämpning å områdena. En viss särslagstiftning har därför genomförts. I detta hänseende må erinras om lagen den 30 april 1925 rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län. Syftet med denna lagstiftning var i främsta rummet att genom provskiften vinna erfarenhet till ledning vid utformandet av de för denna del av landet erforderliga särbestämmelserna beträffande jorddelningen. På grundval i väsentliga delar av den erfarenhet, som vunnits vid provskiftena enligt 1925 års lag, har sedermera tillkommit lagen den 17 juni 1932 med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, vilken lag vanligen kallas dalalagen.

Enligt 1925 års lag ha genomförts 12 provskiften. Dessa ha omfattat inemot 4 000 hektar inrösningsjord och omkring 18 500 hektar avrösningsjord. Vid skiftena ha utlagts närmare 1 900 fastigheter. Denna verksamhet är nu att anse såsom avslutad. Däremot pågår skiftesverksamheten enligt dalalagen. Ett fåtal skiften enligt denna lag har avslutats. För närvarande handlägges ett tjugotal laga skiften jämlikt denna lag, vilka omfatta omkring 200 000 hektar och beröra ungefär 6 000 delägare. Vissa av dessa förrättningar väntas bli slutförda under de närmaste åren.

I anslutning härtill må framhållas, att de av provskiftena och skiften enligt dalalagen föranledda förrättningskostnaderna i större utsträckning åvillat statsverket än kostnaderna för andra laga skiften. Statsverkets kostnader för provskiftena ha uppgått till inemot 2 000 000 kronor. För skiftesverksamheten enligt dalalagen, för vilken tillskapats en särskild lantmäteriorganisation, utgöra statsverkets årliga utgifter i runt tal 600 000 kronor.

Från olika håll har gjorts gällande, att risk föreläge att resultaten av skiftesverksamheten enligt 1925 års lag och dalalagen skulle komma att omindetgöras genom att de därvid utlagda fastigheterna delades genom privata åtgärder. Sålunda har denna risk framhållits i en av landshövdingen och överlantmätaren i Kopparbergs län den 15 oktober 1950 avlåten gemensam skrivelse till Kungl. Maj:t. Denna utmynnar i en hemställan om skyndsamt utredning rörande de åtgärder som kunde vidtagas för att hindra fortsatt sämjedelning av ägotlotter inom de delar av Kopparbergs län, som undergått provskifte eller laga skifte enligt dalalagen.

Frågan har sedermera berörts av riksdagens år 1950 församlade revisorer, vilka avslutningsvis uttalat, att förnyade sämjedelningar inom de lagaskiftade områdena icke endast innebure en fara för att vid skiftena redan vunna förbättringar tillspillogäves, utan att det därjämte måste ifrågasättas, huruvida hela den skiftesverksamhet, som påginge och förestode, kunde komma till avsedd och bestående nytta.

Lantmäteristyrelsen har härefter upptagit spörsmålet till ingående prövning och med skrivelse den 29 september 1951 till Kungl. Maj:t överlämnat promemoria angående provisoriska åtgärder mot sämjedelning inom vissa delar av Kopparbergs län (stencilerad). Promemorian utmynnar i ett förslag om införande i dalalagen av ett stadgande av innebörd att sämjedelning i vissa fall skall vara utan verkan. Vid promemorian fogade författningsutkast torde få biläggas detta protokoll (*Bilaga A*).

Över promemorian ha efter remiss utlåtanden avgivits av vissa myndigheter och sammanslutningar.

Innan jag övergår att närmare redogöra för lantmäteristyrelsens förslag och däröver avgivna yttranden, torde det vara lämpligt att något beröra frågan om privata jorddelningar över huvud taget.

Markens indelning i fastigheter i enlighet med gällande fastighetsbildningslagstiftning sker med beaktande av vad som vid varje tidpunkt anses vara ur jordpolitisk synpunkt lämpligt. Emellertid tillerkännas mellan en-

skilda ingångna privata avtal, som innebära delning av fastighet, rättsverkningar i betydande utsträckning. Detta leder till att genom privata delningar kan inträda en faktisk indelning av jorden, som står i strid mot de antagna jordpolitiska riktlinjerna. Privata jorddelningar förekomma ej endast inom Dalarna utan även, ehuru i växlande utsträckning, inom riket i övrigt. Problemet att förhindra, att den i enlighet med fastighetsbildningslagstiftningen tillkomna fastighetsindelningen rubbas genom privata delningar, gäller sålunda riket i dess helhet. Förslag till lösningar ha också framlagts i olika sammanhang.

Av dessa förslag må här beröras vad lagberedningen förordat i sitt den 12 juni 1947 avgivna förslag till jordabalk I (SOU 1947:38). Detta förslag innehåller regler, som syfta till att försvåra delning av bruksenheter i strid med fastighetsindelningen. Enligt förslaget skall sålunda giltigheten av en överlåtelse av visst till gränserna angivet område av en fastighet, s. k. arealfång, vara beroende av att området genom laga delning skiljes från fastigheten. Motsvarande skall gälla även i fråga om överlåtelse av andel, d. v. s. viss kvotdel, i fastighet, såframt ej fastigheten skall innehavas odelad under samäganderätt eller i enkelt bolag. Överlåtelsen skall gå åter, om avsedd fastighetsbildning ej kan komma till stånd. En grundtanke i förslaget är att lagfarten skall medföra ökad rättslig garanti för det inskrivna äganderättsförvärvets giltighet.

Lagberedningen har vidare ifrågasatt att ansökan om lagfart skall anses innefatta begäran om laga delning. Härigenom skulle lantmäteriförrättning kunna igångsättas ex officio. I fråga om andelsöverlåtelser skall det enligt förslaget i första hand tillkomma inskrivningsdomaren att pröva överlåtelSENS innebörd. Begreppet gemensam lagfart reserveras för verklig samäganderätt. Den lagfartssökande bör uppgiva om särskild eller gemensam lagfart sökes. I förra fallet skall laga utbrytning alltså bli villkor för lagfart, i senare fallet icke. Begäres gemensam lagfart bör sökanden vara skyldig styrka uppgörelse om samäganderätt, om sådan ej kan utan vidare presumeras. Lagreglerna medföra, att sämjedelning icke erhåller den rättsverkan att en delägare betraktas såsom ägare av det område, som genom sämjedelningen avskilts åt honom. I stället skall äganderätten behandlas såsom gemensam och rättsförhållandet komma att falla under lagen om samäganderätt eller eventuellt under bestämmelserna om enkla bolag. Detta medför, att en delägare icke kan låta inteckna sin andel i den gemensamma fastigheten, och innebär vidare att, i händelse av bristande enighet mellan delägarna om förvaltningen och nyttjandet, envar av dem kan — om icke annat med giltig verkan avtalats — begära att fastigheten försäljes på offentlig auktion eller ställes under godmansförvaltning.

Det av lagberedningen framlagda förslaget avser närmast köp, byte och gåva av fast egendom. I betänkandet har lagberedningen emellertid även diskuterat problemet att söka hindra sämjedelning som följd av att fastighet tillfallit flera genom arv eller testamente. Beredningen har hållit före, att även i dessa fall en lösning vore tänkbar efter de linjer, som föreslagits be-

träffande överlåtelse. Om ideella andelar i en fastighet vid arvskifte tillagts arvingarna eller testamentstagarna, skulle särskild lagfart på sådan andel icke medges. Delägarna skulle ha att välja mellan att begära laga delning för utbrytning av andelarna och att gemensamt behålla fastigheten under samäganderätt eller i bolagsförhållande. Om vid arvskifte särskilda områden å marken tillagts delägarna, talade vissa skäl för att göra giltigheten av ett dylikt skifte beroende av att områdena bleve utbrutna genom legal jorddelning.

II. Lantmäteristyrelsens promemoria.

Behovet av omedelbara åtgärder.

I lantmäteristyrelsens promemoria ha till en början berörts de o l ä g e n h e t e r som följa av en privat och okontrollerad jorddelning. Den i Dalarna fortlevande åldriga och i folkmedvetandet förankrade sedvänjan att uppdelade arvfallen jord mellan samtliga dödsbodelägare ledde till att jorden splittades sönder i små och olämpligt utformade brukningsområden. Redan den skada, som följde på enstaka delningar, vore i och för sig betydande, men den verkliga nedbrytningen komme till stånd genom senare sämjedelningar av områden bestående av flera tidigare utlagda sämjelotter.

En annan följd av sämjedelningar i samband med arvskiften vore risken att den jordbrukande befolkningens ägoinnehav fortgående minskades. Jorden delades nämligen i stor utsträckning mellan arvingarna, oavsett om dessa vore jordbrukare eller ej. Antalet utsocknes jordägare vore sålunda stort i Dalarnas storskiftesbygd. Såsom exempel härpå har lantmäteristyrelsen anfört att av de 590 brukningsdelarna inom viss del av Siljansnäs socken 136 varken vore bebyggda eller tillhörde jordägare med byggnader inom någon del av socknen samt att av de 286 brukningsdelarna i Nusnäs skifteslag i Mora socken 131 varken vore bebyggda eller genom äganderätt förenade med någon jordbruksgård på försvarbart sambruksavstånd. Ett mycket stort antal brukningsdelar disponerades på det sättet, att nyttjandet av inägorjorden överlämnades — ofta nog formlöst och utan ersättning — till innehavaren av någon jordbruksgård, medan ägaren själv förfogade över skogsmarken. Det vore till olägenhet, att en betydande andel av åkerjorden brukades av de egentliga jordbruksföretagen på kort sikt och under osäkra upplåtelseformer samt att skogstillgången avskildes från jordbruksföretagen.

Lantmäteristyrelsen har återgivit vissa av statsrevisorerna lämnade uppgifter om f ö r e k o m s t e n a v s ä m j e d e l n i n g a r inom områden, som skiftats enligt 1925 års lag. Av de vid provskiftena utlagda närmare 1 900 fastigheterna hade 151 efter laga skiftet fått flera delägare. Av sistnämnda 151 fastigheter hade 34 konstaterats vara sämjedelade på nytt. Sämjedelningsfrekvensen syntes variera. Inom vissa byar redovisades icke någon sämjedelning, under det att i andra mer än hälften av de fastigheter, som uppgivits ha fått flera delägare, blivit sämjedelade. Särskilt vore att märka, att åtskilligt talade för att sämjedelning förekomme i betydligt

större omfattning än vad som framgått av undersökningen. Ägarna till sämjelotter inom skiftesområdena förstode ofta, att deras transaktioner vore till skada för jordbruket och icke såges med blida ögon av myndigheterna. De dolde därför sina förehavanden genom att åberopa arrendeförhållande, delning för brukning eller dylikt.

Vidare har lantmäteristyrelsen åberopat en kompletterande utredning av en skifteslantmätare. Denne hade framhållit, att det varit stora svårigheter att få tillförlitliga uppgifter. Förmodligen funnes flera sämjedelningar än dem som redovisats. Enligt uppgift av en vederhäftig delägare i ett skifteslag vore det sannolikt, att varje jordbruksfastighet, som ägdes av flera jordbrukare, delats till brukningen.

I anslutning till det anförda må nämnas, att promemorian innehåller vissa uppgifter om innebörden av verkställda sämjedelningar. Utom det fall att jorden delades mellan delägarna förekomme, att åbyggnaderna delats för sig och jorden för sig. Byggnaderna på en fastighet kunde ägas på ett helt annat sätt än fastigheten i övrigt. En särskild form vore delning till brukningen, om vilken lantmäteristyrelsen anført följande.

Härmed torde menas en faktisk uppdelning på marken, som — i den mån den ej är en verklig sämjedelning — är avsedd att gälla endast tills vidare eller — stundom — under viss tid och som alltså innebär en fördelning av nyttjanderätten. Skillnaden mellan sådan delning och sämjedelning är säkerligen mången gång obetydlig; delningsförfarandet i det förra fallet torde dock ofta vara mera summariskt, varjämte delägarna i detta fall vanligen torde vara inställda på att en omprövning kan komma i fråga beträffande den inbördes storleken av deras ägotilldelning. En delning till brukningen kan övergå till varaktig delning enbart genom en muntlig överenskommelse mellan delägarna. Man måste också räkna med att delningarna till brukningen i stor utsträckning bli bestående och i många fall med tiden ta åt sig karaktären av verkliga sämjedelningar i jordägarnas ögon.

Vid ställningstagandet till frågan om särskilda åtgärder nu äro påkallade har lantmäteristyrelsen framhållit, att av lantbruksnämnden inom vissa av de provskiftade byarna gjorda försök att genom aktiv jordförmedlingsverksamhet ernå önskvärda förbättringar i fastighetsindelningen i stort sett haft obetydlig verkan. Det vore antagligt, att det dröjde flera år innan lagberedningens tidigare omnämnda lagstiftningsarbete medförde ändrade civilrättsliga regler. Det vore därför tydligt att risk förelåge, att resultaten av provskiftena och de stora skiften enligt dala-lagen, som kunde väntas bli slutförda inom de närmaste åren, komme att spolieras, om sämjedelningarna finge fortsätta. Det syntes därför nödvändigt att särskilda åtgärder redan nu vidtoges mot de privata jorddelningarna.

Sådana åtgärder borde enligt lantmäteristyrelsens mening främst syfta till att söka ändra själva tänkesättet och sedvänjorna i bygden. Härför behövdes i första hand upplysning. Av vikt vore även, att lantbruksnämnden i sin verksamhet toge sikte på att med till buds stående medel söka hindra att befintliga privata jorddelningar konserverades och att nya delningsåtgärder

vidtoges. I sistnämnda hänseende kunde sannolikt åtskilligt vinnas genom aktiv rådgivning — jämte ekonomiskt stöd för utlösen av delägare — vid sådana tillfällen, då fastighet vid arvfall överginge i flera personers ägo. Enbart sådana åtgärder vore emellertid icke tillräckligt verksamma medel. Såväl jordägarna som förrättarna av privata delningar kände sig sannolikt bundna av traditionen och oförmögna att rubba denna, särskilt som den civilrättsliga lagstiftningen godtog åtgärderna och även ansåges direkt uppmuntra dem. Vad som behövdes utöver de nyss antydda åtgärderna vore regler, som i möjligaste mån medförde omedelbart verkande hinder mot sämjedelningarna. En lagstiftning, som gäve ett klart uttryck för statsmakternas ogillande av sämjedelningarna, kunde för övrigt åt upplysningsverksamheten ge ett starkt och välbehövt stöd.

Lantmäteristyrelsen har vidare bemött invändningen att provisoriska och endast lokalt verkande regler, som avsåge att i avvaktan på rikslagstiftning förhindra eller försvåra sämjedelningar, kunde anses vara mindre lämpliga ur principiella synpunkter. I detta hänseende har styrelsen anfört, att det för Dalarna redan funnes en särskild lagstiftning på jordrättens område, till vilken anknytning kunde ske. Vidare finge det anses ådagalagt att de speciella förhållandena i orten i och för sig motiverade en särslagstiftning. Sämjedelningsproblemen i Dalarna vore av helt annan storleksordning än på andra håll i landet. Slutligen vore det möjligt att bestämmelser, som riktade sig direkt och enbart mot missförhållandena inom det aktuella området, kunde tränga igenom på kortare tid än en allmängiltig lagstiftning. De kunde därigenom indirekt bli till ett visst stöd för syftet med den sistnämnda.

Under åberopande av vad sålunda anförts har lantmäteristyrelsen funnit, att provisoriska lagstiftningsåtgärder snarast möjligt måste vidtagas för att hindra sämjedelningar inom de på statens bekostnad omskiftade områdena av Kopparbergs län.

Lagstiftningens tillämpningsområde.

I promemorian har framhållits, att Kopparbergs län beträffande fastighetsförhållandena kunde indelas i tre delar: huvuddelen, som undergått storskifte på bekostnad eller med understöd av staten, bergfrälsebygden omkring Falun, där ävenledes en ganska livlig skiftesverksamhet pågått under senare år, samt länets sydöstra del, där fastighetsförhållandena liknade angränsande läns. Beträffande de två sistnämnda delarna av länet förelåge icke större behov av åtgärder mot sämjedelning än för riket i övrigt.

En provisorisk lagstiftning till förhindrande av sämjedelning inom storskiftesbygden borde, har styrelsen fortsatt, endast avse nyligen omskiftade områden och sålunda icke gälla de områden som fortfarande låge i storskifte. Inom huvuddelen av sistnämnda områden hade nämligen ägosplittningen gått så långt att föga syntes vara att vinna genom särskilda restriktioner i fråga om de privata delningarna.

Vissa mera sekundära avgränsningsfrågor ha berörts av lantmäteristyrel-

sen. En av dessa är spörsmålet, huruvida de till by hörande fäbodeinägor och de delar av dess skogsmark, som vid vissa av provskiftena uteslutits från delningen, borde inbegripas under lagstiftningen. Lantmäteristyrelsen har ansett, att tillräckliga skäl saknades att göra en provisorisk lagstiftning mot sämjedelning tillämplig även å mark, som vid provskifte uteslutits från delningen. Till stöd härför har styrelsen väsentligen åberopat, att fastighetsförhållandena inom den uteslutna marken vanligen karakteriserades av att till de vid provskiftena utlagda registerfastigheterna hörde andelar i ofta åtskilliga långa och smala skogskiften, samt att den uteslutna marken i jordägarnas ögon framstode såsom fortfarande liggande i storskifte.

Ett par av provskiftena ha omfattat icke endast de till en eller flera »huvudbyar» hörande heminägorna med mera utan även vissa ägoområden som tillhörde hemman i »främmande» by eller byar. Enligt lantmäteristyrelsens mening borde giltighetsområdet för den ifrågasatta provisoriska lagstiftningen givas en så enkel och entydig avgränsning som möjligt. Detta syfte vunnes om giltighetsområdet sattes lika med den mark som, oavsett bytillhörigheten, ingått i delningen eller med andra ord den mark som vore redovisad i delningsbeskrivning över provskifte. Till stöd för en sådan gränsdragning kunde vidare åberopas, att åtgärderna beträffande särskilt intagen mark företrädesvis gällt en förbättring av ägoanordningen på marken.

Vad nyss sagts beträffande vid provskiftena utesluten, respektive särskilt intagen mark gällde enligt vad lantmäteristyrelsen anfört i princip även för omskiften å by enligt dalalagen.

Lantmäteristyrelsen har vidare framhållit, att redan före provskiftenas företagande ett femtontal skifteslag i landsdelen undergått laga skifte till rubbning av storskifte. Vid dessa förrättningar, som faststälts under åren 1877—1913, hade jordägarna icke åtnjutit större bidrag av statsmedel än vid skiften i allmänhet inom riket. Bland annat på grund av den härav föranledda begränsningen i utflyttningar och väganläggningar torde resultatet av dessa förrättningar i arronderingshänseende vanligen icke ha blivit lika gott som vid de nyare skiftena. Lantmäteristyrelsen har förklarat sig ej vilja påyrka att de äldre laga skiftena skulle omfattas av den ifrågasatta provisoriska lagstiftningen.

Ett spörsmål, som lantmäteristyrelsen upplagit till bedömande, är huruvida områden, som varit föremål för förrättning enligt lagen den 4 juni 1943 med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län borde falla under den tilltänkta lagstiftningen. Förrättningar enligt denna lag vore lika förmånliga för jordägarna som skiften enligt dalalagen; jordägarna hade sålunda icke avfordrats något arvode till förrättningsmännen. Det kunde därför ifrågasättas om icke, sedan förrättning enligt 1943 års lag övergått by med äldre laga skifte, den ifrågasatta provisoriska lagstiftningen borde gälla även för sådan by. Såsom stöd för ett nekande svar på denna fråga

kunde åberopas, att äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter syftade till att få klarhet i äganderättsförhållandena och att skapa en rättslig fastighetsindelning, som anslöte sig till dessa förhållanden. Genom en sådan förrättning förbättrades däremot icke brukningsförhållandena på marken. Lantmäteristyrelsen ansåge sig därför — ehuru med tvekan — icke böra påyrka att förrättning enligt 1943 års lag skulle medföra, att den provisoriska lagstiftningen bleve tillämplig beträffande skifteslaget. Styrelsens tvekan föranleddes bland annat av det förhållandet att några av de äldre laga skiftena omfattat endast delar av skifteslagets mark. Den utslutna marken till två byar, där de äldre laga skiftena omfattat i huvudsak endast inägorna, vore nu föremål för laga skifte enligt dalalagen och samtidigt påginge i intimt samband härmed inom byarna förrättningar enligt 1943 års lag. Det hade självfallet i och för sig varit önskvärt att de nya registerfastigheter, som bleve resultatet av de samordnade förrättningarna, i sin helhet skyddades av den provisoriska lagstiftningen.

Slutligen har lantmäteristyrelsen uttalat, att anledning saknades att låta den ifrågasatta lagstiftningen omfatta enligt dalalagen skiftade skifteslag, varom förmåles i 1 kap. 2 § under 2 jorddelningslagen, eller med andra ord storskifteshemman i by eller jämställt skifteslag. Genom laga skifte å skifteslag bestående av ett eller annat storskifteshemman kunde nämligen i regel icke åstadkommas en rationell fastighetsindelning inom skifteslagets mark, utan resultatet av en sådan förrättning finge normalt karaktären av ett provisorium i avvaktan på tillkomsten av laga skifte å hela byn.

Sammanfattningsvis innebär lantmäteristyrelsens förslag, att lagstiftningen bör begränsas att avse de markområden som ingått i delningen vid provskifte eller vid laga skifte till rubbning av storskifte enligt dalalagen. Dessa områden bestå av dels ägor tillhörande registerfastigheter enskilt — varvid må anmärkas att gemensam ägolott, som utlagts enligt 13 § dalalagen, utgör sådan fastighet — och dels ägor som vid laga skifte undantagits för gemensamt behov eller som eljest äro samfällida för flera fastigheter.

Formen för ingripandet.

Med utgångspunkt från att risken för att resultaten av provskiftena och skiftena enligt dalalagen komma att omintetgöras väsentligen sammanhänger med de privata delningar, som föranledas av arvfall, har lantmäteristyrelsen diskuterat de olika vägar för ingripande, som lämpligen kunde komma i fråga.

Därvid har lantmäteristyrelsen till en början förklarat sig ej vilja påyrka, att ur lagberedningens förslag till ny jordabalk utbrötes och nu till mera allsidig behandling upptoges vad lagberedningen, på sätt förut återgivits, förordat i syfte att uppnå en samordning mellan de civilrättsliga och de jorddelningsrättsliga reglerna. Lantmäteristyrelsen har vidare övervägt, huruvida man lämpligen kunde från det av lagberedningen i nämnda syfte framlagda förslaget hämta någon eller några bestämmelser. Nära till hands låge att införa krav på laga delning för varje slag av fång till del av eller

andel i fastighet och sålunda även för erhållande av lagfart. Med hänsyn särskilt till den omständigheten, att i lagberedningens betänkande frågan om jämkningar i arvslagstiftningen endast ytligt berörts, har lantmäteristyrelsen emellertid ansett, att en lösning i antydd riktning icke kunde ifrågakomma.

Till de skiften varom här är fråga lämnar statsverket bidrag, i vissa hänseenden i större utsträckning än vid andra förrättningar. Sålunda gäller den principen att lantmäteriväsendets insats vid förevarande förrättningar skall ske kostnadsfritt för jordägarna. Till bestridande av kostnaderna för utflyttning och för väganläggningar utgår statsbidrag enligt vissa grunder. Enligt vad lantmäteristyrelsen uttalat, kunde det ur många synpunkter synas naturligt och skäligt, att det såsom villkor för åtnjutande av bidrag uppställdes krav på att den genom skiftet sanerade fastighetsindelningen respekterades av jordägarna och icke av dem nedbrötes genom sämjedelningar. Lantmäteristyrelsen har dock ej ansett sig kunna förorda, att restriktioner i fråga om bidragen infördes i syfte att förhindra sämjedelningar. För att restriktionerna skulle bli effektiva fordrades nämligen en uppsiktsverksamhet, som säkerligen bleve omständlig och som därjämte kunde medföra, att samarbetet mellan de berörda myndigheterna och jordägarna försvårades. Vidare finge restriktionerna ofrånkomligen en prägel av ekonomiska sanktioner och komme ur jordägarnas synvinkel att föga skilja sig från böter. Härtill komme, att vid skiftena enligt dalalagen någon särskild beräkning icke gjordes beträffande skifteskostnaderna, vilket skulle medföra svårigheter vid tillämpningen av en regel om betalningsplikt för viss fastighet, om denna sämjedelades. Och i fråga om bidrag för utflyttning och väganläggning gällde, att dylika åtgärder erfordrades i väsentligt olika utsträckning inom skilda skifteslag.

Lantmäteristyrelsen har vidare såsom en möjlighet angivit att införa ett direkt förbud mot sämjedelningar. För att ett förbud av detta slag skulle kunna upprätthållas erfordrades att med detsamma vore förbundet straffsanktioner. Delningsförbudets upprätthållande skulle kräva en icke önskvärd uppsiktsverksamhet av liknande slag som vid restriktioner beträffande statsbidragen. Vidare torde det icke bli lätt att hos jordägarna vinna förståelse för kriminalisering av sämjedelning. Lantmäteristyrelsen har på väsentligen nu anförda skäl avvisat tanken att införa direkt förbud mot sämjedelning.

Lantmäteristyrelsen har i stället förordat, att man borde gå den vägen att genom ogiltighetsförklaring fränkänna sämjedelningarna rättsverkningar.

Om de rättsverkningar, som nu äro knutna till ett avtal om sämjedelning, har styrelsen anført i huvudsak följande. Lagfart kunde meddelas på en kvotdel — ideell andel — av en fastighet, oavsett hur liten andelen vore. Härav följde, att den som ägde viss andel i fastighet kunde få denna andel intecknad. Efter överenskommelse med övriga delägare i fastigheten kunde ägor motsvarande andelen varaktigt utläggas på marken. Ett dylikt avtal om sämjedelning vore ej förbundet. Genom sämjedelningen ernåddes i prak-

tiken en definitiv upplösning av gemenskapen. Samäganderättslagen ansåges nämligen ej tillämplig vid dylikt rättsförhållande. Parterna bleve bundna av sämjedelningen. Detta gällde även ny ägare av ideell andel i fastigheten. Genom delningen komme innehavare av sämjelott att praktiskt taget kunna disponera lika fritt över den honom tillagda marken som om densamma utbrutits för honom genom laga delning. Med hänsyn till fastigheternas i allmänhet ringa storlek medförde de jordpolitiska restriktionerna att legalisering av sämjedelning genom laga utbrytning oftast ej kunde ske; sämjelottsägaren behövde därför i regel icke räkna med någon risk att bli rubbad ur sitt ägoinnehav genom laga skifte å registerfastigheten. Skulle laga skifte i undantagsfall komma till stånd, bleve visserligen andelstalen och ej sämjedelningsinnehaven delningsgrund, men de viktigaste likviderna skedde under hänsynstagande till sämjedelningen. Sämjelottsägaren finge sålunda avstå från det ägobelopp som eventuellt översköte vad som av hela registerfastigheten belöpte på hans andelstal, men han finge beträffande inrösningsjorden ersättning för odlingsvärdet av den frångångna marken. Beträffande avrösningsjorden erhöle sämjelottsägaren ersättning för skillnaden i värde mellan stånskogen å den innehavda marken och stånskogen å den honom vid skiftet tillagda marken.

Innebörden av den förordade ogiltighetsförklaringen vore, enligt vad lantmäteristyrelsen fortsatt, att sämjedelning fränkandes de nyss angivna rättsverkningarna. Ett avtal om sämjedelning skulle sålunda icke medföra upplösning av egendomsgemenskapen, utan samäganderätt skulle anses föreligga oavsett avtalets innehåll. Rättsförhållandet komme med andra ord att kvarhållas inom samäganderättslagens tillämplighetsområde. Detta medförde, att man icke skulle betrakta delägare i fastighet såsom ägare till det område som enligt delningsavtalet utlagts för honom. I konsekvens härmed skulle vid skifte å registerfastighet avseende icke fästas vid föregången sämjedelning. Ogiltighetsförklaringen syftade alltså mot det mål som lagberedningen uppställt beträffande sämjedelningar. En skillnad framträdde dock i fråga om lagfarten. Den nu förordade ogiltighetsregeln komme sålunda ej att påverka lagfartsförhållandena, utan kvotdelar i fastighet skulle alljämt kunna fritt överlåtas och lagfaras för sig och även intecknas.

Lantmäteristyrelsen har vidare berört frågan hur ogiltighetsregeln skulle förhålla sig till avtal, som betecknats som delning till brukningen. Härom har styrelsen anfört följande.

Det är tänkbart att jordägarna i stället för sämjedelning i viss omfattning komma att åberopa delning till brukningen. Om sådan befinnes utgöra endast en förklädnad för sämjedelning, saknas självfallet anledning tillerkänna densamma rättsverkan. Det kan vidare ifrågasättas om man icke bör ställa upp den principen att delning till brukning endast bör respekteras för tiden mellan förvärv och till dess det inbördes rättsförhållandet mellan fastighetens ägare lämpligen kunnat slutgiltigt regleras. Ju längre tid en delning till brukningen bestått, desto större anledning finnes i varje fall att likställa densamma med sämjedelning.

En ogiltighetsregel av nu angiven innebörd skulle enligt lantmäteristyrelsens mening medföra, att innehavaren av en genom privat delning utlagd lott finge en avsevärt osäkrare ställning än enligt nu gällande ordning. Han kunde riskera, att hans meddelägare påfordrade att få deltaga i förvaltningen av hans lott och njuta andel i avkastningen därav eller att lotten försåldes mot hans vilja enligt samäganderättslagen. Särskilt stor bleve risken för de övriga delägarnas mellankomst om någon möjlighet till »oförtjänt» intäkt yppade sig. I vissa fall måste vederbörande också räkna med att lotten kunde bli indragen i laga skifte och därvid bli oförmånligt behandlad vid likviderna. Fastighetsägarnas benägenhet att på längre sikt grunda sin utkomst och sin ekonomi på sämjedelning borde rimligtvis avsevärt minska med hänsyn till dessa risker tillsammans. Av stor betydelse för effekten av ogiltighetsregeln vore emellertid, hur styrelsen fortsatt, hur jordägarna själva bedömde situationen, när fråga om delning uppkomme. Det kunde då te sig föga sannolikt, att de med sämjedelning förbundna olägenheterna verkligen skulle inträffa. Blev delningar till följd härav vanliga, vore det tänkbart att den traditionella lojaliteten mellan jordägarna bidroge till att delningarna också bleve allmänt respekterade av dem på hävdvunnet sätt. Farhågorna för en sådan utveckling borde dock ej överdrivas. Sämjedelningens rättsverkan såsom ett medel att definitivt fördela äganderätten till marken vore utan tvivel av stor vikt för tryggande av markinnehavet. Undandrogenes detta rättsliga stöd, kunde det antagas att sämjedelningsverksamheten komme att starkt avtaga, förutsatt att jordägarna gjordes uppmärksamma på delningshindret och de skäl, som lett till att detta uppställts.

Övergångsbestämmelser.

Lantmäteristyrelsen har framhållit, att man hade anledning befara att ett förslag om åtgärder mot fortsatt sämjedelning kunde medföra, att ett antal nya sämjedelningar företoges i syfte att undgå verkningarna av den väntade lagstiftningen. Risken för en livligare sådan verksamhet redan under vinterhalvåret 1951—1952 torde av åtskilliga skäl icke vara särskilt stor. Skulle det emellertid visa sig att en sådan verksamhet bleve betydande, kunde måhända övervägas huruvida icke ogiltighetsregeln borde gälla redan från tiden för offentliggörandet av styrelsens promemoria. Även om ogiltighetsregeln icke skulle behöva på detta sätt ges tillbakaverkande kraft, vore det givetvis av vikt att den genomföres så snabbt som möjligt. Lantmäteristyrelsen föresloge därför, att den nya lagen skulle träda i kraft dagen efter den, då lagen utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Vidare har lantmäteristyrelsen anført, att man icke utan att göra avsteg från vedertagna rättsgrundsatser kunde fränkänna redan verkställda sämjedelningar det civilrättsliga skydd som dessa hittills åtnjutit. Efter ett lagfästande av ogiltighetsregeln komme därför att finnas ett antal giltiga sämjedelningar inom de skifteslag som redan undergått laga skifte. För att ogiltighetsregeln skulle bli så effektiv som möjligt vore det — särskilt med hänsyn till att delningsavtalen oftast vore formlösa — av vikt att de giltiga

delningarna i praktiken framstode som klart avgränsade från eventuellt nytillkommande. De befintliga sämjedelningarna borde därför inventeras på ett eller annat sätt. Detta kunde enklast åstadkommas genom att vederbörande jordägare ålades att till myndighet anmäla befintliga sämjedelningar. För att ett sådant anmälningsförfarande skulle bli effektivt syntes det ofrånkomligt, att det kombinerades med en preklusionstid, inom vilken delning skulle anmälas för att behålla verkan av giltig sämjedelning. Om föreskrifter med detta innehåll bekantgjordes på lämpligt sätt, behövde ej befaras att jordägarna åsankades rättsförluster. Av vikt vore att preklusionstiden gjordes kort. Styrelsen föresloge, att tiden bestämdes till fyra månader. Preklusionen borde tillika medföra, att rätten att ändra sämjedelning upphörde beträffande anmälda sådana. Däremot skulle delägarna givetvis vara oförhindrade att häva en anmäld sämjedelning.

Till stöd för införandet av ett anmälningsförfarande har lantmäteristyrelsen även anfört, att genom omskiptena och därmed förbundna åtgärder äganderättsförhållandena och fastighetsindelningen fullständigt retts ut. Det vore av stor betydelse att ordnade förhållanden föreläge i dessa hänseenden. Vid anmälningen lämnade uppgifter skulle utgöra ett värdefullt komplement till konceptakterna rörande omskiptena.

Tidigare har återgivits vad lantmäteristyrelsen anfört om behovet av upplysningsverksamhet för att sprida kännedom bland jordägarna om sämjedelningarnas skadliga verkningar. Enligt styrelsens mening borde upplysningsverksamheten intensifieras efter lagfästandet av ogiltighetsregeln. Om upplysningsverksamheten — vid vilken självfallet meddelande borde lämnas om anmälningsförfarandet beträffande befintliga sämjedelningar — insattes med kraft omedelbart efter lagens antagande, borde anordningen med anmälan ha blivit allmänt känd bland jordägarna i god tid före utgången av den föreslagna preklusionstiden.

Rörande formerna för upplysningsverksamheten har styrelsen i huvudsak anfört följande. De nya bestämmelserna borde i första hand bekantgöras genom ortspressen. Vid de nu pågående laga skiftena borde förrättningsmannen senast vid förrättningens avslutande ha för sakägarna utförligt klargjort privatdelningarnas skadliga verkningar och det på grund härav uppställda delningshindret. Beträffande övriga skifteslag borde man söka förmå »byföreståndare» eller annan förtroendeman att under preklusionstiden anordna sammanträde, vid vilket lantmätare eller annan lämplig person bereddes tillfälle lämna en redogörelse i förevarande ämne. Komme sådant sammanträde ej till stånd, syntes det lämpligt att meddelande om ogiltighetsregeln och anmälningsförfarandet uppsattes å lämpliga platser inom skifteslaget och närliggande byar. Det vore av vikt att kommunala förtroendemen och funktionärer samt de av jordägarna anlidade arvskiftes- och sämjedelningsförrättarna bleve medvetna om de föreslagna bestämmelsernas innebörd. Sådana personer kunde påverkas genom att direkt tillställas lämpligt material. Huru upplysningsverksamheten i detalj skulle ordnas behövde enligt styrelsens mening icke angivas i lag eller annan författning. Det torde

böra ankomma på länsstyrelsen och överlantmätaren att se till att upplysningsverksamheten bedreves på rätt sätt.

Detaljutformning.

I fråga om detaljutformningen av den förordade lagstiftningen har lantmäteristyrelsen till en början anfördt, att ogiltighetsregeln hade en allmän civilrättslig innebörd men att tillämpningen av densamma alltid bleve en följd av laga skifte enligt särlagstiftningen för Kopparbergs län och att det därför syntes icke omotiverat att regeln infogades i dalalagen.

Vid angivandet av den nya bestämmelsens giltighetsområde kunde det, har lantmäteristyrelsen vidare anfördt, ligga nära till hands att till mönster taga uttrycket i 20 § dalalagen: område som varit föremål för laga skifte till rubbning av storskifte. Emellertid hade laga skifte beträffande i detsamma särskilt intagna ägor icke alltid inneburit ett påtagligt brytande av den på storskiftet grundade fastighetsindelningen. För sådana ägor kunde åtgärderna mera ha haft karaktären av ägoutbyte eller ett första steg i en successiv rationalisering. För att undanröja tvekan om vad som åsyftades hade i lagutkastet den nya bestämmelsen angivits gälla områden som ingått i delningen vid de aktuella laga skiftena. Vid angivandet av dessa skiften hade det däremot syntts erforderligt att använda uttrycket »laga skifte till rubbning av storskifte». Detta hade skett för att icke under bestämmelsen skulle inbegripas laga skifte enligt dalalagen å skifteslag, som avses i 1 kap. 2 § under 2 jorddelningslagen.

De avtal, som enligt ogiltighetsregeln skola fränkännas rättsverkan, ha i lagutkastet angivits med uttrycket sämjedelning. Lantmäteristyrelsen har till stöd härför åberopat, att detta uttryck vore i lagstiftning vedertaget såsom benämning på en varaktig privat jorddelning mellan dem, som ägde ideella andelar i fastighet eller område.

Lantmäteristyrelsen har vidare framhållit, att det vore lämpligt att sämjedelningsavtal gjordes ogiltigt beträffande såväl mark som byggnader. Denna ståndpunkt nödvändiggjorde att man underkände även sådana privata avtal, varigenom enbart byggnader fördelats till varaktigt brukande mellan ägarna av ideella andelar i fastighet. Med anledning av vad sålunda anförts hade det vid utformningen av lagutkastet befunnits nödvändigt att ge ogiltighetsregeln det innehållet att den skulle gälla sämjedelning av jord eller vad därtill lagligen hörde. Härigenom hade jämväl vunnits att eventuella försök att inom skogsmark sämjedela allenast ståndslogen komme att klart omfattas av bestämmelsen.

Ogiltighetsregelns innebörd och verkningar i vissa särskilda fall ha berörts av lantmäteristyrelsen. Sålunda innebure bestämmelsen i de fall, då den komme att gälla endast en på marken bestämd del av fastighets ägövälde, att denna del bleve att anse såsom samfällid för delägarna i fastigheten även om de sämjevis avtalat annat. Om i sämjedelningen inlagits dels fastigheter eller fastighetsdelar, varå sämjedelningen på grund av ogiltighetsregeln bleve utan verkan, och dels fastigheter eller fastighetsdelar, varå

regeln icke ägde tillämpning, torde det få överlåtas åt rättspraxis att avgöra, huruvida och under vilka villkor delägare ägde få avtalet hävt även beträffande de fastigheter och fastighetsdelar, varå sämjedelningen eljest vore giltig. Härvid torde gängse principer för bedömningen av avtal vid så kallad bristande förutsättning bli av betydelse. I fråga om byggnad, som delägare uppfört på ägolott utlagd för honom genom ogiltig sämjedelning, finge ogiltighetsregeln den begränsade verkan att byggnaden bleve att anse såsom belägen å ofri grund.

Vidare har lantmäteristyrelsen framhållit, att vid laga skifte å mark, varå ogiltighetsregeln vore tillämplig, likviderna alltid borde beräknas som om marken vore samfälld. Även om sämjedelning skett borde sålunda förrättningsmännen meddela beslut av innehåll att marken skulle redovisas såsom samfälld i hävdeförteckningen och att denna redovisning skulle ligga till grund för likviderna. En sådan befogenhet för förrättningsmännen torde kunna uppfattas som en direkt följd av ogiltighetsregeln och hade därför icke ansetts kräva uttrycklig föreskrift. Utan särskilt stadgande torde det jämväl vara tydligt, att den föreningsrätt, som beträffande likviderna inom inrösningsjorden vore tillagd delägarna i 14 kap. 6 § sjätte stycket jorddelningslagen, icke finge användas på sådant sätt att eljest ogiltigt sämjedelningsavtal tillerkändes verkan vid likvidberäkningen.

På sätt tidigare återgivits har lantmäteristyrelsen förordat, att lantmätare vid pågående omskifte städse skulle upplysa delägarna om ogiltighetsregeln innehåll. Uttrycklig föreskrift härom har av lantmäteristyrelsen upptagits i lagutkastet.

Övergångsbestämmelserna till den föreslagna lagen har utformats i enlighet med de av styrelsen i denna del gjorda, tidigare återgivna uttalandena.

De närmare bestämmelserna om anmälan av befintliga sämjedelningar har av lantmäteristyrelsen föreslagits skola upptagas i en särskild kungörelse. I anslutning till kungörelsen har lantmäteristyrelsen uttalat, att det vore av betydelse — särskilt om sämjedelningen skett helt formlöst — att anmälan regelmässigt undertecknades av samtliga delägare, så att delningen bleve otvetydigt dokumenterad. Härigenom finge även sakägarna själva viss trygghet mot framtida tvist angående delningen. Om oenighet rådde huruvida sämjedelning föreläge eller ej, måste dock anmälan kunna göras från den eller de delägare, som ville påstå delning. Även andra fall torde förekomma, där fullständiga underskrifter icke kunde erhållas.

III. Yttrandena.

Över lantmäteristyrelsens promemoria ha efter remiss utlåtanden avgivits av Svea hovrätt, lagberedningen, fastighetsbildningssakkunniga, lantbruksstyrelsen, som bilagt yttrande från lantbruksnämnden i Kopparbergs län, av skogsstyrelsen, som bifogat yttrande från skogsvårdsstyrelsen i Koppar-

bergs län, av länsstyrelsen i Kopparbergs län, överlantmätaren i samma län, vilken närslutit yttranden från cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna i länet ävensom från den förutvarande styresmannen för den tidigare särskilda skiftesorganisationen, av häradshövdingarna i Falu, Nås och Malungs, Nedansiljans och Ovansiljans domsagor, Sveriges lantbruksförbund samt Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

Från Dalarnas länsförbund av riksförbundet landsbygdens folk och styrelsen för Sveriges advokatsamfund, vilka beretts tillfälle att avgiva utlåtanden över promemorian, ha sådana ej inkommit.

I samtliga remissutlåtanden har lantmäteristyrelsens förslag i princip tillstyrkts. Ett betydande antal av remissinstanserna har betonat, att åtgärder i föreslagen riktning äro angelägna, och åtskilliga ha framhållit, att åtgärderna böra vidtagas skyndsamt. En remissinstans — lantbruksförbundet — har dock vid sin tillstyrkan fogat reservation av principiell innebörd.

Några remissinstanser ha uttalat sig beträffande frågan i vilken omfattning nya sämjedelningar nu tillkomma. Sålunda ha länsstyrelsen, överlantmätaren och lantbruksnämnden i Kopparbergs län samt häradshövdingen i Nedansiljans domsaga framhållit, att sämjedelningsfrekvensen inom omskiftade områden sannolikt vore betydligt större än vad som vid verkställda undersökningar kunnat med säkerhet konstateras. Enligt vad Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anfört vore det antagligt, att de stora värden, som skogen representerade, gjorde delägarna i dödsbo obenägna att avhända sig sina fastighetsdelar. I den mån, som skogsvärdena stege, kunde man befara att tendensen till sämjedelningar inom dödsbon komme att stegras. Häradshövdingen i Falu domsaga har uttalat, att inom domsagan sämjedelning numera icke torde förekomma i större omfattning.

De av lantmäteristyrelsen påtalade olägenheterna av sämjedelning ha i åtskilliga remissyttranden starkt understrukits. I några yttranden ha påtalats även andra svårigheter, som uppkomma i anledning av sämjedelningarna. Sålunda har överlantmätaren i Kopparbergs län framhållit, att det på grund av ägosplittringen ofta vore mycket svårt att åstadkomma lämpliga tomtplatser för bostads-, handels- och industriändamål. Att genomföra fastställda byggnadsplaner vore ofta förenat med utomordentliga svårigheter. Vidare gjorde ägosplittringen det praktiskt taget omöjligt att med vanliga medel åvägbringa en yttre rationalisering av jordbruket. Sammanföring av brukningsdelar kunde visserligen leda till arealmässig förbättring, men arronderingsförhållandena förtoqe effekten härav.

Ingen av remissinstanserna har tagit avstånd från lantmäteristyrelsens uppfattning om behovet att snarast vidtaga provisoriska lagstiftningsåtgärder i syfte att förhindra sämjedelningar inom de på statens bekostnad omskiftade delarna av Kopparbergs län. Fastmera har i åtskilliga yttranden starkt understrukits att sådant behov är för han-

den. Uttalanden av denna innebörd ha gjorts av *fastighetsbildningsakkun-niga, lantbruksnämnden och länsstyrelsen i Kopparbergs län, flera av che-ferna för de särskilda skiftesorganisationerna i länet, överlantmätaren i lä-net, Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och härads-hövdingen i Nedansiljans domsaga.*

Beträffande frågan om vilka åtgärder som nu böra vidta-gas ha samtliga hörda myndigheter och organisationer anslutit sig till det av lantmäteristyrelsen förordade förslaget att fränkänna nya sämjedelningar rättsverkan. Ingen av remissinstanserna har förordat något av de andra alternativ, som lantmäteristyrelsen diskuterat. Vissa remissinstanser ha an-givit skälen för sin ståndpunkt.

Sälunda har *lantbruksstyrelsen* framhållit, att såväl förbud med vites-föreläggande som återbetalning av erhållna statsbidrag skulle medföra ar-betskrävande uppsiktsverksamhet samt ha ogynnsamma återverkningar på ortsbefolkningens inställning till lagstiftningen. *Lantbruksförbundet* har understrukit, att man borde undvika varje form av kriminalisering, både direkt och indirekt genom bidragsrestriktioner. Uttalanden av liknande innebörd ha gjorts av *en av cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna i Kopparbergs län. Häradshövdingen i Nedansiljans domsaga* har uttalat, att en förbudslagstiftning med straffhot säkerligen skulle framkalla ovilja, vilket ur psykologisk synpunkt vore olyckligt. *Två av cheferna för de sär-skilda skiftesorganisationerna i Kopparbergs län* liksom ock *överlantmäta-ren och lantbruksnämnden i länet* ha givit uttryck för uppfattningen, att en åtgärd, som innebure ogiltigförklaring av sämjedelning, kunde väntas bli mött med förståelse från ortsbefolkningen eller i varje fall från de mera framsynta jordbrukarna.

Ytterligare må nämnas, att *Kopparbergs läns hushållningssällskaps för-valtningsutskott* framhållit, att det varit i hög grad önskvärt, om säkrare och mera påtagligt verkande åtgärder än ogiltigförklaring kunnat vidtagas, men att utskottet dock tillstyrkte förslaget såsom ett minimum av önskvärda och nödvändiga ingripanden.

I detta sammanhang må ock anmärkas, att *lantbruksförbundet* framhållit, att lantmäteristyrelsens förslag medförde uppenbara risker för rättsförluster, då ogiltighetsregelns verkningar skulle framträda blott vid laga skiften och vid tvister mellan de sämjedelande parterna. Förbundet kunde därför till-styrka förslaget endast under förutsättning att en tillfredsställande upplys-ningsverksamhet bedreves ej endast om själva ogiltighetsregeln utan även om dess uppenbara risker för rättsförluster.

I några yttranden har gjorts gällande, att lösningen på längre sikt av sämjedelningsproblemet borde sökas efter delvis andra linjer än dem lant-mäteristyrelsens förslag följde. Enligt *den förutvarande styresmannen för den tidigare särskilda skiftesorganisationen i Kopparbergs län* vore en väg att göra fastigheterna mindre begärliga såsom spekulationsobjekt den att om möjligt all skogsmark avsattes till gemensamhetsskog. Lämplig änd-ring i 10 kap. 5 § jorddelningslagen borde göras i detta syfte. *En av che-*

ferna för de särskilda skiftesorganisationerna har ifrågasatt om icke arvskiften å jord inom lagaskiftade områden borde underkastas prövning enligt regler liknande dem som upptagits i jordförvärvslagen. Inlösen från en arvinge av de övrigas andelar borde underlättas genom att lantbruksnämnden beviljade lånegaranti eller på annat sätt gäve stöd. Liknande synpunkter har även *överlantmätaren i Kopparbergs län* anfört.

Åtskilliga remissinstanser ha berört frågan om vilken effekt, som kunde väntas av en lagstiftning i enlighet med lantmäteristyrelsens förslag.

Sålunda har från flera håll givits uttryck för tveksamhet huruvida den av lantmäteristyrelsen förordade åtgärden att fränkänna sämjedelning rättsverkan kunde väntas få mera påtaglig effekt. Uttalanden av sådan innebörd ha gjorts av *skogsstyrelsen, några av cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna i Kopparbergs län, lantbruksförbundet och Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*.

Å andra sidan ha åtskilliga remissinstanser gjort gällande, att om också den föreslagna åtgärden ej innebure något fullt effektivt hinder mot tillkomsten av nya sämjedelningar, den dock borde verka starkt återhållande. Av denna mening äro *lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Kopparbergs län, några av cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna i länet, överlantmätaren i Kopparbergs län och häradshövdingen i Falu domsaga*. Några myndigheter — *lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen samt häradshövdingarna i Falu och Nedansiljans domsagor* — ha understrukit, att effekten vore i hög grad beroende på om en intensiv upplysningsverksamhet komme att bedrivas. Länsstyrelsen har i anslutning härtill framhållit, att det givetvis krävdes att erforderliga medel ställdes till förfogande för upplysningsverksamheten. Uttalande i denna riktning har gjorts även av *häradshövdingen i Nedansiljans domsaga*.

Vissa av de särskilda bestämmelserna i förslaget ha berörts i remissyttrandena. En sådan är frågan om den tilltänkta lagstiftningens giltighetsområde.

I detta hänseende har *överlantmätaren i Kopparbergs län* — i anledning av lantmäteristyrelsens förslag att lagstiftningen ej skulle omfatta skifteslag som varit föremål för förrättning enligt lagen den 4 juni 1943 med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län — anfört, att det vore riktigt, att brukningsförhållandena på marken icke i och för sig förbättrades genom en förrättning enligt nämnda lag. I princip kunde detsamma sägas gälla även för de fall, där de äldre skiftena omfattat endast delar av skifteslagen och där nu, samtidigt med laga skifte på den uteslutna marken, förrättningar enligt 1943 års lag verkställdes inom byarna i intimt samband med de pågående skiftena. Emellertid genomfördes i samband med skiftena och förrättningar enligt 1943 års lag ett betydande rationaliseringsverk inom de ifrågasvarande byarna genom köp, avstyckningar och ägoutbyten. Slutresultatet

av skifte, förrättning enligt 1943 års lag och i samband därmed företagna åtgärder för rationalisering av fastighetsbeståndet kunde förväntas bli sådant, att den nya fastighetsindelningen i sin helhet borde skyddas mot sämjedelning. Tillräckligt starka skäl talade för att i nu ifrågavarande avseende skilja mellan skifteslag, vilka varit föremål för fristående förrättningar enligt 1943 års lag, och skifteslag, där dylika förrättningar verkstälts i samband med genomförande av fullständiga laga skiften på tidigare icke laga-skiftade delar. Skifteslag av det senare slaget syntes enligt överlantmätarens mening beträffande skydd mot sämjedelningar i sin helhet böra jämföras med områden som ingått i delningen vid provskifte eller laga skifte till rubbning av storskifte enligt dalalagen.

Utsträckning av lagstiftningens tillämpningsområde i enlighet med överlantmätarens förslag har påyrkats även av *länsstyrelsen* och *lantbruksnämnden i Kopparbergs län* samt *två av cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna i länet*. Därjämte har *en annan av cheferna för nämnda organisationer* uttalat, att lagstiftningen borde gälla alla områden, som varit föremål för förrättning enligt 1943 års lag.

Vidare ha *två av cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna* förklarat, att fastighetsindelningen inom de senast storskiftade socknarna i vissa fall medgäve någorlunda rationell jord- och skogsbruksdrift. Sämjedelningen förekomme inom vissa av dessa områden ännu ej i större utsträckning. Ganska stora fördelar kunde därför ernås, om den tilltänkta lastiftningen gjordes tillämplig även på nu avsedda områden. Härutöver har *en av cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna* funnit, att det skulle vara till fördel om lagstiftningen komme att gälla även mark, som uteslutits från delningen vid provskifte eller laga skifte enligt dalalagen. Uttalande av liknande innebörd har gjorts av *häradshövdingen i Nedansiljans domsaga*.

Lagberedningen har uppehållit sig vid frågan om vilka avtalstyper som komme att inbegripas under uttrycket sämjedelning. I förslaget avsåges med sämjedelning, har lagberedningen anför, privat jorddelning mellan dem, som ägde ideella andelar i fastighet eller område. Annan privat jorddelning omfattades icke av förslaget. Det gällde sålunda icke den privata delning som kunde föreligga, då ett område av fastighet överlåtits eller vid arvskifte en fastighet till skilda områden uppdelats mellan arvingarna. Det vore enligt lagberedningens mening önskvärt, att den privata delning som omfattades av förslaget närmare angäves och att innebörden i beteckningen sämjedelning utvecklades.

Häradshövdingen i Nedansiljans domsaga har ifrågasatt huruvida icke lagstiftningen borde utvidgas att omfatta även sådana fall, där privat delning ägde rum i samband med överlåtelse av ett visst område på marken.

Innebörden av ogiltighetsregeln vore, enligt vad *lagberedningen* anför, att en sämjedelning icke vidare skulle erhålla den rättsverkan, att en delägare betraktades såsom ägare av det område som genom delningen avskilts åt honom. I stället skulle äganderätten till en sämjedelad fastighet alltjämt behandlas såsom gemensam. Vid laga skifte skulle hänsyn

icke tagas till sämjedelningen. Rättsligt sett skulle väl en sämjedelning ej heller ha någon omedelbar rättsverkan mellan kontrahenterna inbördes. Å andra sidan vore det tydligt, att sämjedelningen kunde ge upphov till en fördelning av bruksrätten mellan delägarna. För att icke lagstiftningen skulle brista i effektivitet måste dock sämjedelningen få bedömas såsom ett mera tillfälligt ordnande av förvaltningen, som gällde endast tills vidare och icke kunde hindra påkallande av godmansförvaltning eller försäljning. Av särskild betydelse vore alltså att samäganderättslagen och bysamfällighetslagen skulle kunna tillämpas. I detta sammanhang måste emellertid beaktas att det icke mötte något hinder att delägarna träffade ett förvaltningsavtal, varigenom reglerna om godmansförvaltning eller försäljning bleve utan tillämpning — låt vara att ett sådant avtal ej kunde få rättsverkan mot tredje man.

Lantbruksstyrelsen har framhållit, att den statliga bidragsgivningen till speciellt bostads- och ekonomibyggnader borde starkt begränsas på sämjedelade fastigheter med ogiltig delning. Det borde i regel vara uteslutet att bevilja bidrag till en ekonomibyggnad på dylik fastighet, om byggnaden icke vore avsedd att betjäna fastigheten i dess helhet. Detta torde följa av nu gällande bidragsbestämmelser, men det vore önskvärt att sakförhållandet framhövdes i förarbetena till ifrågavarande lag.

Flera remissinstanser ha berört frågan om tidpunkten för lagstiftningens ikraftträdande. Sålunda har från några håll understrukits risken av att åtskilliga sämjedelningar genomfördes efter offentliggörandet av lantmäteristyrelsens promemoria i syfte att undgå verkningarna av den föreslagna lagstiftningen. Under åberopande härav ha *Svea hovrätt* och *länsstyrelsen i Kopparbergs län* funnit det böra allvarligt övervägas, huruvida icke lagstiftningen borde göras tillämplig å sämjedelningar, som tillkommit efter offentliggörandet av lantmäteristyrelsens förslag eller med andra ord från och med den 1 oktober 1951. Uttalande av liknande innehåll har gjorts av *Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*.

Å andra sidan ha *lagberedningen* och *lantbruksförbundet* — under hänvisning till allmänt gällande rättsgrundsatser — tagit bestämt avstånd från tanken att göra lagstiftningen tillämplig på sämjedelningar tillkomna före lagens utfärdande.

Förslaget att äldre sämjedelningar skulle tillerkännas rättsverkan endast därest anmälan om desamma gjorts inom viss tid har i de yttranden där frågan berörts lämnats utan erinran. Dock har *lagberedningen* funnit det knappast tillrådligt, att försummelse av anmälningsplikten skulle medföra ogiltighet av sämjedelning, som visas ha skett före lagens ikraftträdande. Vid anmälningssskyldigheten borde ej knytas någon preklusionspåföljd. Ett stadgande om anmälningssskyldighet torde redan i och för sig leda till att kravet på bevisning skärptes, då någon utan giltig orsak underlåte att anmäla sämjedelning.

Från åtskilliga håll har föreslagits förkortning av preklusionstiden med

hänsyn till risken av att sämjedelningar genomföras under densamma. Sålunda ha *lantbruksstyrelsen* och *en av cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna i Kopparbergs län* uttalat, att preklusionstiden borde vara så kort som möjligt. *En av cheferna för nämnda organisationer* har ansett tiden böra bestämmas till tre månader, medan *överlantmätaren i Kopparbergs län* förordat en tid av två eller tre månader. En preklusionstid av endast två månader ha *länsstyrelsen* och *lantbruksnämnden i Kopparbergs län* förordat. *En av cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna* har ifrågasatt, om icke delägarna borde genom intyg av två ojäviga, med förhållandena förtrogna personer styrka, att sämjedelningen förelegat före lagens ikraftträdande eller med andra ord att den ej tillkommit under preklusionstiden.

Å andra sidan har *lantbruksförbundet* hemställt, att preklusionstiden måtte avsevärt förlängas, så att kännedom om ogiltighetsregeln nådde nödvändig spridning. Det vore att beakta att upplysningsverksamheten skulle bedrivas av befattningshavare, som redan nu hade omfattande arbetsbörd.

Svea hovrätt, som funnit den föreslagna preklusionsfristen väl avvägd, har ansett, att viss bestämd slutdag för anmälningsfristen borde direkt angivas i lagen.

I fråga om det föreslagna anmälningsförfarandet är ytterligare att nämna, att *länsstyrelsen i Kopparbergs län* har förutsatt att anmälan från en av sämjelottsägarna skulle vara tillräcklig för att sämjedelningen skulle upptagas i förteckningen. *Överlantmätaren i Kopparbergs län* har utgått från att åtskilliga anmälningar komme att vara ofullständiga och att erforderliga kompletteringar kunde ske. Vidare har *Svea hovrätt* föreslagit, att anmälningar borde ingivas i två exemplar, av vilka överlantmätaren omedelbart skulle överlämna det ena till vederbörande inskrivningsdomare. Skulle endast ett exemplar ingivas, borde det åligga överlantmätaren att till inskrivningsdomaren överlämna vederbörligen styrkt avskrift därav. Sedan överlantmätaren upprättat föreslagen förteckning, borde det åligga honom att tillställa inskrivningsdomaren avskrift av förteckningen.

Beträffande den lagtekniska utformningen ha *Svea hovrätt* och *lagberedningen* förordat att ogiltighetsregeln upptoges icke i dalalagen utan i en särskild lag. Lagberedningen har till stöd härför anfört, att stadgandet i första hand vore en civilrättslig bestämmelse, som innebure att sämjedelning vore utan verkan i fråga om äganderätten till jorden. Det kunde ifrågasättas om det vore lämpligt att intaga ett stadgande av denna art i en jorddelningsrättslig författning. Lagberedningen har tillika anmärkt, att i varje fall ingressen till lantmäteristyrelsens lagförslag icke vore tillräckligt vidsträckt.

Svea hovrätt har uttalat, att den i lantmäteristyrelsens lagutkast upptagna bestämmelsen om skyldighet för lantmätare att vid pågående laga skifte upplysa delägarna om innehållet i ogiltighetsregeln borde — i varje fall om huvudstadgandet upptoges i särskild lag — såsom innefattande en instruktionsföreskrift ej intagas i lagen utan överföras till den särskilda kungörelse som föresloges skola utfärdas i anledning av skyldigheten att anmäla befintliga sämjedelningar.

IV. Departementschefen.

Ett av fastighetsbildningslagstiftningens främsta syften är att åstadkomma en för markens användning lämplig fastighetsindelning. Vid fastighetsbildning vid sidan om den jorddelningsrättsliga lagstiftningen finnes uppenbar risk att dessa jordpolitiska synpunkter ej vinna beaktande. Frånsett att privat jorddelning föranleder bristande klarhet och därigenom vållar rättsosäkerhet genom att någon tillförlitlig redovisning av bildade fastigheter ej erhålles, medför den lätt nog att jorden indelas på sådant sätt att den ej kan brukas rationellt. I lantmäteristyrelsens promemoria och de däröver avgivna yttrandena ha angivits ett flertal exempel härpå. För att trygga en sund ekonomisk utveckling på längre sikt är det därför av vikt att förhindra en privat jorddelning, även om denna för de nuvarande jordägarna skulle framstå som ur andra synpunkter önskvärd.

Av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, att inom stora delar av Kopparbergs län en sedan lång tid tillbaka fortgående privat jorddelning lett till så otillfredsställande förhållanden, att särskilda ingripanden befunnits erforderliga. I detta hänseende är att nämna främst den skiftesverksamhet, som — för övrigt med betydande kostnader för statsverket — genomförts eller pågår enligt den för vissa delar av länet antagna särslagstiftningen, nämligen lagen den 30 april 1925 rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län och lagen den 17 juni 1932 med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län. Genom denna verksamhet uppnås en avsevärd förbättring i fastighetsförhållandena. I ärendet har emellertid visats, att allvarlig risk föreligger att resultatet av skiftesverksamheten kommer att omintetgöras därigenom att enligt gammal sedvänja nya privata jorddelningar företagas inom de skiftade områdena. Det är självfallet en angelägen uppgift att söka hindra en sådan utveckling.

Vad i ärendet framkommit ger vid handen, att av betydelse i förevarande sammanhang främst äro de privata jorddelningar, som ske i anledning av inträffade arvfall. Enligt gammalt bruk tillskiftas envar av dödsbodelägarna andel i dödsboets fasta egendom, varefter för denna andel utlägges viss ägolott, som regel omfattande flera markområden. I likhet med lantmäteristyrelsen och remissinstanserna anser jag, att strävandena främst böra inriktas på att motverka den form av privat jorddelning, som utläggandet av ägolotterna innebär och som brukar benämnas sämjedelning.

Såsom lantmäteristyrelsen framhållit torde den väg som i längden säkrast skulle leda till åsyftat resultat vara att genom upplysning klargöra för jordägarna de vådor, som för bygdens framtida ekonomiska utveckling och i andra hänseenden äro förbundna med förfarandet att sämjedela arvfallen eller eljest flera tillhörig fast egendom, och att därigenom få jordägarna att frivilligt avstå från den antydda formen för upplösning av den gemensamma äganderätten till marken. Av stor betydelse för en utveckling i denna rikt-

ning synas även vara de åtgärder som lantbruksnämnden i länet kan vidtaga. Emellertid torde åtgöranden av nu antydd art icke kunna väntas medföra omedelbar effekt av mera allmän räckvidd utan de torde komma att verka först på längre sikt. Jag anser därför, i likhet med lantmäteristyrelsen och remissinstanserna, att det härutöver är erforderligt med sådant ingripande, som kan väntas ha mera omedelbar verkan.

Allmän enighet råder om att den väg som i detta syfte bör beträdas är att för vissa områden i Kopparbergs län genomföra en särskild lagstiftning med innehåll att sämjedelningar fränkännas rättsverkningar. Innebörden härav kan i korthet sammanfattas sålunda. Sämjedelningen skulle icke komma att medföra en upplösning av den samäganderätt, som bestått före sämjedelningen. Äganderätten till den ideella andelen i fastigheten skulle sålunda ej komma att ersättas med äganderätt till den vid sämjedelningen utlagda lotten. Vid blivande lantmäteriförrättningar skulle hänsyn ej tagas till den skedda sämjedelningen. Detta innebär bl. a., att frågorna om likvider mellan skiftesdelägarna skulle bedömas från samma utgångspunkt som om någon sämjedelning ej förekommit.

Det är att beakta, att en regel av nu angiven innebörd icke har någon omedelbar verkan å sämjedelningsavtal, så länge avtalet respekteras av kontrahenterna och frågan om avtalets giltighet ej aktualiseras av särskild anledning, exempelvis lantmäteriförrättning eller exekutivt förfarande. Effekten av bestämmelsen ligger främst däri, att innehavaren av en sämjelott får en, med hänsyn till omöjligheten att bedöma vad som kan komma att inträffa i framtiden, i hög grad osäker ställning i rättsligt hänseende. Det är tydligt, att en lagregel sådan som den ifrågasatta icke omöjliggör tillkomsten av sämjedelningar. Av stor betydelse, för vilken verkan lagregeln kommer att ha, är huru stora jordägarna bedöma de risker vara, som äro förbundna med sämjedelningar utan rättsverkningar. I remissyttrandena ha också kommit till uttryck olika meningar om i vilken utsträckning en lagregel, som fränkänner sämjedelningar rättsverkningar, kan väntas medföra att sådana delningar upphöra. I nuvarande läge, då en överhängande fara föreligger för jordsplittring, bör emellertid enligt min mening den omständigheten att den tilltänkta lagstiftningen måhända icke kommer att helt utesluta nya sämjedelningar icke vara avgörande. I detta sammanhang må framhållas, att ogiltighetsregeln måste utgöra ett verksamt stöd för den upplysningsverksamhet som bör bedrivas rörande vådan av sämjedelningar.

Ur principiella synpunkter kunna invändningar riktas mot att genomföra en lagstiftning, som i och för sig riktar sig mot en i hela riket förekommande företeelse men som skall äga tillämpning endast å sådana företeelser inom en viss begränsad del av landet. Häremot kan emellertid anföras — såsom lantmäteristyrelsen ock gjort — att jordförhållandena inom förevarande landsdel äro i hög grad särpräglade och redan tidigare föranlett särskild lagstiftning samt att behovet av ingripande här är vida större än inom landet i övrigt. Härtill kommer, att det framlagda förslaget ligger i linje med de i lagberedningens förslag upptagna generella reglerna i förevarande hänse-

ende. Jag anser därför, att nu berörda synpunkt ej bör föranleda, att man avstår från att genomföra den ifrågasatta lagstiftningen såsom ett provisorium i avbidan på att spörsmålet i samband med den kommande jordabalken får en allmängiltig lösning.

På grund av vad sålunda anförts förordar jag, i likhet med lantmäteristyrelsen och samtliga remissinstanser, en särslagstiftning för vissa delar av Kopparbergs län, enligt vilken sämjedelning skall vara utan verkan.

I fråga om den förordade lagstiftningens tillämpningsområde ansluter jag mig i huvudsak till lantmäteristyrelsens förslag. Emellertid anser jag, i likhet med överlantmätaren i Kopparbergs län och flera andra remissinstanser, att lagstiftningen bör gälla även inom sådan av äldre laga skiften omfattad mark, som, i samband med att viss vid dessa laga skiften utesluten mark undergår laga skifte enligt dalalagen, är föremål för förrättning enligt lagen den 4 juni 1943 med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län. Av utredningen i ärendet framgår nämligen att i dylika fall genom förrättning enligt 1943 års lag och i samband därmed vidtagna åtgärder vinnes en sådan rationalisering av fastighetsindelningen som kan jämföras med den som erhålles vid provskifte eller vid laga skifte enligt dalalagen. Vad angår den av lantmäteristyrelsen berörda frågan huruvida särskilt intagna ägor kunna anses ha ingått i laga skifte till rubbning av storskifte är det enligt min mening tydligt att så är fallet. Tillämpningsområdet synes alltså böra angivas vara dels jord, som varit föremål för laga skifte enligt 1925 års lag eller laga skifte till rubbning av storskifte enligt dalalagen, och dels jord, som icke undergått sådant skifte men hör till by vilken varit föremål för förrättning enligt 1943 års lag, såframt förrättningen skett i samband med att annan jord inom byn enligt dalalagen undergått laga skifte till rubbning av storskifte.

Med denna utvidgning av tillämpningsområdet försvagas väsentligen det skäl lantmäteristyrelsen åberopat till stöd för att införa ogiltighetsregeln i dalalagen. I enlighet med vad Svea hovrätt och lagberedningen förordat bör den såsom i första hand av civilrättslig natur upptagas i en särskild lag.

De privata delningar, som skola omfattas av ogiltighetsregeln, torde, såsom lantmäteristyrelsen föreslagit, böra angivas med uttrycket sämjedelning. Under detta på åtskilliga ställen i lagstiftningen förekommande uttryck lär inbegripas delningar, varigenom för viss ideell andel i en fastighet utlägges viss ägolott på marken genom privat delningsuppgörelse. I anslutning till vad lagberedningen anfört torde böra framhållas, att därunder icke komma de fall då visst område av fastighet överlättes eller då vid arvskifte en fastighet uppdelas mellan dödsbodelägarna, icke på det sättet att de erhålla vissa kvotdelar, utan så att de direkt bekomma vissa områden på marken. Erfarenheten visar emellertid att arvskiften med sist antydd innebörd äro sällan förekommande i dessa bygder. Det torde ock böra beaktas, att lagfart å de bodelägarna tillagda områdena ej kan meddelas, förrän områdena blivit i laga ordning utbrutna.

I anslutning härtill må något beröras frågan om ogiltighetsregelns förhållande till avtal som angivits åsyfta delning till brukningen. Ett avtal, som har endast sådan innebörd, träffas uppenbarligen icke av ogiltighetsregeln. Emellertid kan avgörande betydelse ej tillmätas den omständigheten att avtalet formellt framstår som en överenskommelse endast om uppdelning av marken för nyttjande. Därest av omständigheterna framgår, att ett sådant avtal i själva verket innefattar sämjedelning, blir avtalet i detta hänseende utan verkan. Uppenbarligen måste åt rättstillämpningen överlämnas att från fall till fall pröva förekommande avtals innebörd. Här må endast framhållas det — för övrigt i sakens natur liggande — förhållandet att ju längre tid ett såsom delning till brukningen betecknat avtal består orubbat, desto mindre sannolikt är det, att avtalet har endast den begränsade innebörd som det gesken av.

Den huvudsakliga innebörden av att sämjedelning är ogiltig har jag redan angivit i det föregående. Härutöver må framhållas, att jag instämmer i lantmäteristyrelsens uttalanden om ogiltighetsregelns verkningar i de fall då i sämjedelningen intagits dels fastigheter eller fastighetsdelar, varå sämjedelningen är utan verkan, och dels fastigheter eller fastighetsdelar, varå ogiltighetsregeln ej äger tillämpning, samt de fall då delägare på ägolott utlagd för honom genom ogiltig sämjedelning uppfört byggnad. Såsom lantmäteristyrelsen ansett torde det utan särskild lagregel vara klart att vid laga skifte å mark, som delats genom sämjedelning omfattad av ogiltighetsregeln, förrättningsmännen skola redovisa marken såsom samfälld. Självfallet skall denna redovisning ligga till grund, då det ankommer på förrättningsmännen att bestämma likviderna. Däremot torde ogiltighetsregeln ej medföra någon inskränkning i den rätt att ingå förening om likvider som eljest tillkommer delägarna.

Jag vill i detta sammanhang även understryka, att statliga bidrag inom lantbruksnämndernas verksamhetsområde uppenbarligen ej böra lämnas till åtgärder, som avse att understödja brukningsdel tillkommen genom ogiltig sämjedelning.

På skäl som lantmäteristyrelsen anfört torde i lagtexten uttryckligen böra angivas att ogiltighetsregeln omfattar även sämjedelning av vad till jorden lagligen hör.

Det bör, i anslutning till vad lantmäteristyrelsen föreslagit, åligga lantmätare att vid lantmåteriförrättning som avses i den föreslagen lagen upplysa sakägarna om ogiltighetsregelns innehåll. Av skäl som Svea hovrätt anfört torde bestämmelse härom dock ej böra upptagas i lagen utan meddelas i administrativ ordning.

Med hänsyn till syftet med lagbestämmelsen om ogiltighet av sämjedelning är det självfallet av värde att denna får verkan snarast möjligt. Jag vill alltså föreslå, att lagen träder i kraft omedelbart efter utfärdandet. I ett par yttranden har ifrågasatts, att ogiltighetsregeln även skulle gälla vissa avtal om sämjedelning som träffats före ikraftträdandet av lagstiftningen, nämligen sådana som ingåtts efter offentliggörandet av lantmäteristyrelsens

promemoria. Jag finner emellertid icke tillräckliga skäl föreligga att — om också blott i denna begränsade omfattning — frångå principen att civilrättslig lagstiftning icke bör givas tillbakaverkande kraft.

Då avtal om sämjedelning kan träffas utan iakttagande av särskild form, är det självfallet ofta svårt att visa vid vilken tidpunkt sämjedelningen tillkommit. I anledning härav har lantmäteristyrelsen — i syfte främst att hindra att lagstiftningen kringgås genom att efter lagens ikraftträdande ingången sämjedelning uppges ha skett dessförinnan — föreslagit, att sådan sämjedelning för att icke träffas av ogiltighetsregeln skall anmälas inom viss tid efter ikraftträdandet. Det är emellertid uppenbart, att ett sådant krav medför risk för rättsförluster, även om åtgärder vidtagas för att sprida kunskap om förefintligheten av en anmälningsskyldighet med dylik preklusionsverkan. Med hänsyn härtill kan jag ej förorda lantmäteristyrelsens förslag på denna punkt. Däremot vill jag föreslå den ordningen att anmälan om befintlig sämjedelning bör göras inom viss tid efter lagstiftningens ikraftträdande men att underlåtenhet att göra anmälan ej skall föranleda att sådan sämjedelning fränkännes rättsverkan. Redan ett på detta sätt utformat anmälningsförfarande torde nämligen medföra, att stora krav på bevisningen ställas, då det göres gällande, att ej anmäld sämjedelning tillkommit före ogiltighetsregelns ikraftträdande. I detta sammanhang vill jag även framhålla, att kringgående av lagstiftningen endast kan komma i fråga beträffande sådana fastigheter, som finnas vid tiden för lagens utfärdande och som då ägas av flera personer. Av utredningen framgår att antalet sådana fastigheter är relativt begränsat.

Under återopande av vad sålunda anförts förordar jag, att i lagen upptages endast den övergångsbestämmelsen att vad i lagen stadgas icke skall äga tillämpning å sämjedelning, som skett före lagens ikraftträdande. Bestämmelser om det av mig förordade anmälningsförfarandet beträffande befintliga sämjedelningar torde lämpligen kunna utfärdas i administrativ väg.

I enlighet med vad i det föregående förordats har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av detta protokoll.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

K. G. Grönhagen.

¹ Bilagan, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utelutits.

Lantmäteristyrelsens utkast

till

1:o) **L a g**

angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.

Härigenom förordnas att ingressen till lagen den 17 juni 1932 med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives och att i samma lag skall under särskild rubrik, vars lydelse framgår av det följande, införas en ny paragraf, betecknad 27 §, av nedan angivna innehåll.

Kungl. Maj:t har, med riksdagen, funnit gott att med ändring av vad lagen om delning av jord å landet och lagen om sammanläggning av fastigheter å landet innehålla häremot stridande förordna, att inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län skola i nedan angivna hänseenden gälla följande särskilda bestämmelser, nämligen beträffande laga skifte till rubbning av storskifte 1—18 §§, beträffande laga skifte å sådant skifteslag, som i 1 kap. 2 § under 2 lagen om delning av jord å landet avses, 19—23 §§, beträffande avstyckning av ägovidd, som överlåtits till annan, 24—26 §§ samt beträffande ogiltighet av sämjedelning inom vissa områden, 27 §.

Om ogiltighet av sämjedelning inom vissa områden.

27 §.

Sämjedelning av jord, eller vad därtill lagligen hör, vare utan verkan inom område, som ingått i delningen vid laga skifte enligt denna lag till rubbning av storskifte eller enligt lagen den 30 april 1925 (nr 102) rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län.

Under pågående laga skifte åligge det lantmätaren att vid sammanträde med delägarna upplysa dem om innehållet i denna paragraf.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Vad i denna lag stadgas äger icke tillämpning å sämjedelning, som kommit till stånd innan lagen trätt i kraft; dock skall dylik sämjedelning icke gälla med mindre anmälan om densamma skett hos överlantmätaren i Kopparbergs län inom fyra månader från ikraftträdandet. Närmare föreskrifter om sådan anmälan meddelas av Konungen. Ändring i anmäld sämjedelning vare utan verkan.

2:o) Kungörelse

med särskilda bestämmelser om anmälan beträffande sämjedelningar inom vissa delar av Kopparbergs län.

Med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen den
..... angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län förordnas härigenom som följer:

1 §.

Denna kungörelse äger tillämpning inom område som ingått i delningen vid laga skifte till rubbning av storskifte enligt lagen den 17 juni 1932 med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län eller vid laga skifte enligt lagen den 30 april 1925 (nr 102) rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län.

2 §.

Föreligger vid ikraftträdandet av lagen den
angående ändring i förutnämnda lag den 17 juni 1932 sämjedelning av jord, eller vad därtill lagligen hör, inom område varom i 1 § sägs, skall sämjedelningen, vid äventyr att den eljest är utan verkan, anmälas hos överlantmätaren i Kopparbergs län inom fyra månader från ikraftträdandet.

Anmälan, som i första stycket avses, skall vara skriftlig och innehålla uppgift om vad sämjedelningen omfattar och hur egendomen fördelats mellan lotterna. I anmälan skall uppgivas tiden för delningens tillkomst samt delägarnas namn och adress. Finnes skriftligt avtal rörande delningen, skall detta bifogas i huvudskrift eller bestyrkt avskrift. Anmälan bör undertecknas av samtliga delägare.

Finnes karta över delningen, skall upplysning härom lämnas i anmälan. Kartan skall ingivas samtidigt med anmälan eller tillhandahållas efter särskild anfordran.

Delägare, som det önskar, må av lantmätare vid lantmateriets distriktsorganisation erhålla biträde vid upprättande av anmälan. Sådant biträde skall lämnas avgiftsfritt.

3 §.

Överlantmätaren skall upprätta förteckning över anmälda sämjedelningar. Dessa böra även på lämpligt sätt utmärkas å karta.

Överlantmätaren skall föranstalta om den kompletterande undersökning, som erfordras för sämjedelningarnas redovisning på sätt i första stycket sägs.

4 §.

Överenskomma delägare att anmäld sämjedelning skall upphöra att gälla, bör underrättelse härom lämnas överlantmätaren.

5 §.

Länsstyrelsen och överlantmätaren i Kopparbergs län skola på lämpligt sätt verka för att innehållet i denna kungörelse snarast uppmärksammas av de personer, som äga jord inom område varom i 1 § sägs.

Denna kungörelse träder i kraft den

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 februari 1952.

Närvarande:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 1 februari 1952 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 januari 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av e. o. hovrättsassessorn O. Petrén.

Lagrådet yttrade:

Enligt den föreslagna lagen skall sämjedelning av jord, varå lagen har avseende, vara utan verkan. Lagen innehåller tillika ett stadgande att med sämjedelning av jord skall jämsättas sämjedelning av vad till jorden lagligen hör. Lantmäteristyrelsen, som i sitt förslag upptagit motsvarande bestämmelse, har framhållit, att det vore lämpligt att sämjedelningsavtal gjordes ogiltigt beträffande såväl mark som byggnader. Denna ståndpunkt nödvändiggjorde, att man underkände även sådana privata avtal, varigenom enbart byggnader fördelats till varaktigt brukande mellan ägarna av ideella andelar i fastighet. Med anledning därav hade det befunnits nödvändigt att giva ogiltighetsregeln det innehållet att den skulle gälla sämjedelning av jord eller vad därtill lagligen hörde. Härigenom hade jämväl vunnits, att eventuella försök att inom skogsmark sämjedela allenast ståndskogen komme att klart omfattas av bestämmelsen. Enligt remissprotokollet har departementschefen på de av lantmäteristyrelsen anförda skälen funnit i lagtexten böra uttryckligen angivas, att ogiltighetsregeln omfattar även sämjedelning av vad till jorden lagligen hör.

I anledning härav vill lagrådet framhålla, att ett avtal om sämjedelning av vad enligt lag hör till jorden, exempelvis därå uppförda byggnader eller därå växande träd, icke i och för sig medför, att äganderätten till byggnaderna eller träden skiljes från äganderätten till jorden. Så länge bygg-

naderna kvarstå eller träden icke avverkas, äro de fortfarande att anse såsom hörande till jorden och avtalet gäller icke utan vidare gentemot tredje man. Så till vida torde därför det föreslagna stadgandet, att även sämjedelning av vad till jorden lagligen hör skall vara utan verkan, sakna betydelse. Då emellertid genom bestämmelsen blir fastslaget, att ett sådant avtal icke äger giltighet ens parterna emellan, synes stadgandet vara ägnat att öka ifrågavarande lagstiftnings effekt.

Ur protokollet:

Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 15 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet lagrådets den 8 februari 1952 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 25 januari 1952 remitterade förslaget till *lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län*.

Efter redogörelse för vad lagrådet anfört och med förmälan att han icke hade någon erinran däremot hemställer föredraganden att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att till riksdagen skall avlåtast proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Olle Lundberg.